

Jakub Zbądzki

Uniwersytet Wrocławski
jakub.zbadzki@uwr.edu.pl

 <https://orcid.org/0000-0002-6268-5469>

MYSZY PRZECIW ŁASICOM, LUDZIOM I ŻABOM. O FUNKCJI KONTRASTU W PRZEDSTAWIENIU PRZECIWNIKÓW I KREOWANIU AKCJI W *BATRACHOMYOMACHII*

**Mice Against Weasels, Humans and Frogs. On the Function
of Contrast in Presenting Opponents and Creating Action
in *Batrachomyomachia***

Abstract – The work aims to present how the author of *Batrachomyomachia* used the contrast to illustrate the differences between the sides of the battle in the poem (while also reaching for other creatures), which lead directly to the war. It was noticed that the contrast between them served as a *casus belli*: the differences underpin prejudices, and they determine the recognition of the accident as a deliberate attack on mice. There were also showed sources of humour based on contrasts: intertexts parodying the Greek epics or myths, and the construction of the catalogue of enemies, in which frogs take over the negative traits of usual mice foes.

Keywords – *Batrachomyomachia*, Homer, Hellenistic Literature, Mock Epic, Intertextuality

Batrachomyomachia (Wojna żab z myszami) jest jednym z najbardziej rozpoznawalnych poematów heroikomicznych. Chociaż sama treść jest niezbyt skomplikowana, wiele kwestii filologicznych nurtowało badaczy przez całe lata. Do dziś nieustalony jest choćby termin

powstania czy autorstwo, nie mówiąc już o pierwotnym brzmieniu tekstu¹. Jednym z bardziej dyskusyjnych zagadnień jest geneza dzieła, w przypadku której argumenty części badaczy obecnie skupiają się na problemie kontrastu występującego w gatunku oraz roli, jaką odgrywa on w poemacie. Kontrast należy tu rozumieć jako zabieg stylistyczny zestawiający ze sobą przeciwieństwa, w tym przypadku dotyczące zwłaszcza przedstawienia przeciwników. Datowanie *Batrachomyomachii* wyłącznie na podstawie sposobu funkcjonowania w niej tego środka jest jednak obarczone dużym ryzykiem błędu. Jak zobaczymy, służy on pomocniczo charakterystyce żab i myszy, a jego naczelnym zadaniem jest kreowanie akcji.

Pozorny problem kontrastującego wzrostu wrogów

Dość powszechne stało się wywodzenie *Batrachomyomachii* wprost od *Galeomyomachii* (*Wojny myszy z łasicami*). Hermann Schibli wskazał, że *Galeomyomachia* powinna być wcześniejsza, ponieważ przedstawia bardziej typowy temat (obecny także np. w formie walki myszy i kotów w kulturze egipskiej)², a jej główny motyw zdaje się być przedmiotem żartów w młodszych z tekstów, ponieważ myszy noszą

¹ Ostatnie znaczące prace poświęcone *Batrachomyomachii* – pierwszy angielski komentarz Joela Christensena Erika Robinsona z 2018 r. oraz monografia Matthew Hosty’ego – nie przyniosły w tym obszarze rozstrzygnięć. Badacze zawężają czas powstania utworu do okresu między III w. p.n.e. a I w. n.e. (przy czym Christensen i Robinson skłaniają się ku epoce cesarskiej, a Hosty ku II w. p.n.e.), autorstwo zaś pozostaje całkowicie anonimowe – wiadomo jedynie, że dzieła nie stworzył ani Homer, ani podejrzewany o to przez dawnych pisarzy i filologów Pigres z Halikarnasu. Krytyczne wydanie Hosty’ego odzwierciedla pierwotny tekst możliwie najdokładniej, ale ogół badaczy zgadza się, że w przypadku wielu wersów nie ma jednoznacznych rozwiązań. Cf. J. P. Christensen, E. Robinson, *The Homeric Battle of the Frogs and Mice*, Bloomsbury Academic, London-New York 2018; M. Hosty, *Batrachomyomachia (battle of the frogs and mice): introduction, text, translation and commentary*, New York University Press, Oxford 2020.

² H. Schibli, “Fragments of a Weasel and Mouse War”, *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*, 1983, t. 53, n° 4, s. 11.

w nim skóry z łasic³. Zgodził się z tym w swojej najnowszej monografii Matthew Hosty⁴. Badacze, którzy przyjęli stanowisko Schibliego, zaczęli się zastanawiać, jaka jest rola *Batrachomyomachii* w rozwoju gatunku i dlaczego zastąpiła naturalnych wrogów myszy żabami – początkowo bez odpowiedzi, jak w przypadku Reinharda Gleia⁵. Hosty wysnuł przypuszczenie, że poemat poprawia błędy *Galeomyomachii* takie jak przydzielenie gryzoniom nieproporcjonalnie większego wroga – toczenie walk przez przeciwników o różnym wzroście byłoby mało realistyczne. O ile w Egipcie sprzed czasów greckich kontrast pomiędzy przeciwnikami nie przyciągał uwagi ze względu na brak stosowania skali w przedstawieniach graficznych, w okresie hellenistycznym, kiedy prawdopodobnie powstała *Batrachomyomachia*, był już zdaniem Hosty'ego rażący⁶.

Taki wywód nie musi być słuszny. Jeśli autor *Wojny żab z myszami* dostrzegał problem braku odpowiedniej proporcji między bohaterami, trudno wyjaśnić, dlaczego w utworze myszy noszą skóry z łasic – wskazuje to jasno, że w świecie przedstawionym potyczki z o wiele większymi przeciwnikami już się zdarzały. Ponadto recepcja poematu czy historia heroikomiki wskazują, że różny rozmiar wrogów nie był dla poetów niczym niezwykłym. Jeden z tłumaczy utworu, Jan Siemuszowski, dodał od siebie wzmiankę o walce myszy z kotami w Egipcie. Nie trzeba nawet wspominać o znanym rodzimym utworze, także przedstawiającym potyczki tych zwierząt – czyli *Myszeidzie*, której autora trudno podejrzewać o problemy warsztatowe. Najistotniejszy jest jednak fakt, że kontrast wydaje się stanowić jedną z esencjalnych cech heroikomiki, szczególnie w zakresie charakteryzowania stron sporu. *Batrachomyomachia* nie pomniejsza jego roli. Przeciwnie – jest w niej nader istotny: to za jego pomocą przedstawiono istniejące między zwierzętami różnice, które prowadzą do eskalacji konfliktu i wybuchu tytułowej wojny. Należałoby zatem przeanalizować sposób

³ *Ibid.*, s. 10.

⁴ M. Hosty, *op. cit.*, s. 29.

⁵ R. Gleib, *Die Batrachomyomachie: Synoptische Edition und Kommentar*, Peter Lang, Frankfurt am Main 1984, s. 22.

⁶ M. Hosty, *op. cit.*, s. 30.

operowania tym środkiem w utworze: pogłębi to nasze rozumienie technik, którymi posługują się autorzy heroikomiki, i wesprze dyskusję nad jego genezą.

W analizie wykorzystamy dwie sceny: ceremoniał przedstawiania się sobie herosów, Psicharpaksa oraz króla żab Fysignathosa, a także mowę żalobną ogłoszoną przez władcę gryzoni Troksartesa, ponieważ wykorzystują one kontrast w sposób dość jaskrawy i stanowią węzłowe punkty prowadzące do tytułowej wojny. Pierwsza z nich upatruje źródła konfliktów między zwierzętami w uprzedzeniach, które biorą się z różnic między nimi, a druga przedstawia katalog przeciwników myszy w komiczny sposób uwypuklający widoczny wcześniej antagonizm.

Kontrast między naturą i kulturą

Autor poematu prezentuje w ceremoniale przedstawiania się podstawowy kontrast pomiędzy tytułowymi bohaterami: żaby żyją z dala od cywilizacji, wśród natury, a myszy mieszkają w towarzystwie ludzi i bliższa jest im kultura. Autor *Batrachomyomachii* skrzętnie z tego korzysta, prezentując ich odmienne charaktery. Scena spotkania Psicharpaksa i Fysignathosa stanowi parodię spotkania Odyseusza z Polifemem, przy czym mysz wciela się w rolę wędrowca, a żaba – potwora. W obu tekstach, wykorzystujących zresztą zbieżne frazy⁷, przybysz zostaje potraktowany jako intruz i potencjalny wróg oraz musi opowiedzieć szczegółowo, kim jest i w jakim celu się zjawia. Stanowi to znany

⁷ Cf. Od. 9, 252-253 ὦ ξείνοι, τίνες ἐστέ; πόθεν πλείθ' ὕγρὰ κέλευθα; ἢ τι κατὰ πρῆξιν ἢ μαψιδίως ἀλάλῃσθε. Batr. 13-14 Ξεῖνε τίς εἶ; πόθεν ἦλθες ἐπ' ἡϊόνας; τίς ὁ φύσας; / πάντα δ' ἀλήθευσον, μὴ ψευδόμενόν σε νοήσω („Gościu, kimże ty jesteś? Skądś przybył tu na wybrzeże? / Kim jest twój rodzic? – mów prawdę, bo kłamstwo poznam niechybnie”). Cytaty z *Batrachomyomachii* pochodzą z pozycji Pseudo-Homer, *Wojna żabiomysia*, przeł. W. Appel, Wyd. Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 1993 (tekst grecki i tłumaczenie). Cytaty z *Odysei* zaczerpnięto z wydania Homer, *The Odyssey with an English Translation*, trans. A. T. Murray, t. 1, Harvard University Press-William Heine-mann Ltd., Cambridge (MA)-London 1919.

z Homera symbol braku dobrych manier, a nawet nieokrzesań i dzikości⁸. Przy tym poemat humorystycznie trawestuje schemat epickiej sceny poprzez zaznaczenie, że płazy nie znają sławnego rodu gryzoni – choć nic w tym dziwnego, skoro nie przebywają wśród ludzi, a więc i w sferze, o której traktuje epos bohaterski. Widać zatem, że obaj bohaterowie żyją w zupełnie innych światach, a kontrast między nimi przebiega na linii natura-kultura.

Kontrast prostoty i wysublimowania

Dalsza część ceremoniału kontynuuje przedstawienie postaci poprzez tę opozycję. Dobrym tego przykładem jest katalog jedzenia. Psicharpaks chwali się w nim dostępem do ludzkich stołów pełnych smakołyków, wątróbki, twarogu czy ciastek, oraz dobitnie wskazuje, że nie je buraków, kapusty czy selera, przysmaków żab – zapewne dlatego, że takie pożywienie jest dla niego zbyt ubogie. Pomińmy tutaj fakt, że w rzeczywistości myszy nie jedzą takich rzeczy. Istotny jest kontrast pomiędzy pożywieniem symbolizujący dwa różne światy. Możliwe są także odczytania w świetle konkretnych motywów literackich, również oparte na przeciwieństwach. Według Alexandra Sensa Psicharpaks został przedstawiony jako postać komiczna, smakosz o wyrafinowanym podniebieniu, gardzący mniej subtelными gustami, jak w tym przypadku Fysignathosa⁹. Ponadto w kontrastujących ze sobą potrawach i postawach można dostrzec aluzję do bajki o myszy miejskiej i wiejskiej, zwłaszcza że jedna z nich rzeczywiście w *Batrachomyomachii* występuje – jest nią sam Psicharpaks¹⁰.

⁸ J. Zbądzki, „Czym była, a czym stała się w renesansie *Batrachomyomachia*”, *Symbolae Philologorum Posnaniensium Graece et Latine*, 2019, nr 1, s. 69.

⁹ A. Sens, „Τίπτε γένος τοῦμὸν ζητεῖς; The *Batrachomyomachia*, Hellenistic Parody and Early Epic”, *La Poésie épique grecque: métamorphoses d'un genre littéraire*, F. Montanari, A. Rengakos (red.), Fondation Hardt, Vandoeuves-Genève 2006, s. 225-226.

¹⁰ Obie interpretacje zaproponowano też w publikacji J. Zbądzki, *op. cit.*, s. 70.

Kontrast w istocie zwierząt

Odmienność zwierząt wykracza jednak dalece poza jedzenie – dotyczy rzecz jasna także trybu życia, a nawet czegoś więcej. W centralnej części przemowy, podczas ceremoniału Psicharpaks pyta Fysignathosa, jak mógłby być przyjacielem żaby, mając odmienną naturę¹¹. Wydaje się, że może to być żart nawiązujący do filozofii greckiej. Słowo φύσιν, którego używa bohater, występuje tu w dość późnym znaczeniu: nie całokształtu rzeczy, jak było to u Homera, ale abstrakcyjnej istoty właściwej danej postaci. Badacze zwykle podnoszą ten argument, omawiając zagadnienia językowe związane z poematem, pomijają go jednak przy interpretacji samego passusu – z wyjątkiem Robinsona i Christensensa, którzy dostrzegają możliwość wystąpienia takiego dowcipu¹². Jednak nawet jeśli mielibyśmy do czynienia jedynie z pytaniem retorycznym, jak proponuje Gleis¹³, wyraźnie sugeruje to, że bohaterowie nie będą w stanie dojść do porozumienia, ponieważ zbyt wiele ich dzieli.

Kontrast jako element napędzający akcję

Odmienność nie przeszkadza Fysignathosowi zaprosić Psicharpaksa do swojego wodnego pałacu, choć jest to podyktowane raczej chęcią zaimponowania oponentowi i przekonania go do wartości żab, niż nawiązania przyjaznej relacji. Niestety, w trakcie podróży przez bagno Psicharpaks ginie, strącony z grzbietu Fysignathosa po tym, gdy nagle z wody wynurza się wąż. Nie jest to raczej próba morderstwa, ponieważ żaba zrzuca z siebie mysz w panice, odruchowo próbując ukryć się w głębinach. Przypadkową śmierć Psicharpaksa jego ród uznaje za celowy mord. Oskarżenia padają także wcześniej ze strony jego samego, gdy tonie. Na powstanie takiego przekonania muszą mieć istotny wpływ wzajemne uprzedzenia widoczne wcześniej w rozmowie obu

¹¹ Batr. 32 πῶς δὲ φίλον ποιήι με, τὸν ἐς φύσιν οὐδὲν ὁμοῖον; (Jakież więc ze mnie przyjaciel, gdyś całkiem z natury odmienny).

¹² J. Christensen, E. Robinson, *op. cit.*, s. 81.

¹³ R. Gleis, *op. cit.*, s. 126.

bohaterów i wynikające z różnic między nimi. W ich efekcie płazy urastają do rangi arcywroga myszy, a potwierdza to mowa żałobna Troksartesa, ojca Psicharpsa.

Przemówienie zawiera komiczny wykaz przeciwników myszy, który wydaje się bazować na dwóch figurach: gradacji i kumulacji. Kolejni wrogowie, łasice, pułapki (a w zasadzie zastawiający je ludzie) i Fysignathos, za którym stoi ogół żab, są dla gryzoni coraz gorsi, a wynika to tyleż z kolejności, w jakiej zostali przedstawieni, co ze skupiania przez kolejnych oponentów cech ich poprzedników. Łasice, które pojawiają się jako pierwsze, są w poematach heroikomicznych tradycyjnym wrogiem myszy zaraz obok kotów. Stanowiły też znaczne zagrożenie ze względu na duży rozmiar i drapieżność. Do przedstawienia tych cech autor używa odwołania do *Odysei* oraz nawiązania do jednego z mitów. Intertekst ustanawia relację między łasicą atakującą mysz, która nieopatrznie wyszła z bezpiecznej nory, a Scyllą napadającą w swojej jaskini na drużynę Odyseusza¹⁴. Pojawiająca się kilka wersów dalej aluzja – tuż po przemowie, kiedy myszy zaczynają się zbroić – korzysta z obrazu potwora w postaci lwa nemejskiego nacierającego na Heraklesa. Gryzonie, które noszą pancerze ze skóry z łasicy, wprost przywołują słynne starcie herosa. Widać po tym, że łasice są z perspektywy myszy nader niebezpiecznymi przeciwnikami. Wykorzystane odniesienia tworzą mocny kontrast – już nie tylko pomiędzy rozmiarem zwierząt, ale też dzikością czy siłą, przez zestawienie wrogów z potworami.

Jeszcze bardziej niebezpieczne od łasic są pułapki. Troksartes opisuje jedną z nich jako *μυῶν ὀλέτειραν εὐῶσαν* – będącą niszczytelną myszy, co stanowi znacząco bardziej dosadne stwierdzenie niż w tłumaczeniu Włodzimierza Appela, gdzie pojawia się fraza „okrutny to los dla myszy”. Pułapkę opisuje też rzeczownik *δόλον*, który ma różne znaczenia: wskazuje na sprzęt służący do chwytania zwierząt, ale też na podstęp. Autor korzysta z tej dwuznaczności, łącząc ów wyraz z przymiotnikiem *ξύλινον*, który tworzy jasne odwołanie do konia

¹⁴ Cf. Od. 12, 310 οὗς ἔφαγε Σκύλλη γλαφυρῆς ἐκ νηὸς ἐλοῦσα. Batr. 114 ἔχθιστος γαλέη, τρώγλης ἔκτοσθεν ἐλοῦσα (znienawidzona, kiedy przy norce onego dopadła).

trojańskiego, przedstawionego w *Odysei* także jako δόλον¹⁵. To nie pułapki są jednak bezpośrednimi wrogami myszy, a ludzie. Zostają oni określani mianem ἀπηνέες – jest to słowo, które w nieco zmienionej formie pojawia się często u Homera na oznaczenie osoby pozbawionej litości. Zwykle wykorzystuje się je w dość dramatycznych sytuacjach¹⁶. Ponadto Troksartes mówi o ludziach jako καινοτέραις τέχναις ξύλινον δόλον ἐξευρόντες, czyli wynajdujących drewnianą pułapkę (podstęp) poprzez nowe środki techniki. Według Hosty'ego świadczy to o umieszczeniu akcji poematu w czasach heroicznych, kiedy pewne rzeczy wydarzają się po raz pierwszy¹⁷. Może to jednak wskazywać, że mamy do czynienia z wkraczaniem w wiek żelazny. Myszy pamiętają jeszcze szczęśliwszy, bardziej idylliczny świat – ale zaczyna się on zmieniać na gorsze przez człowieka. Z perspektywy gryzoni ludzie wraz z ich pułapkami stają tym samym w jednym rzędzie z drapieżnikami takimi jak łasice. Są jednak o tyle bardziej zgubni, że wykorzystują większą inteligencję do podstępów, a wobec ich przebiegłości myszy są bezradne.

¹⁵ Od. 8, 494 ὃν ποτ' ἐς ἀκρόπολιν δόλον ἤγαγε διὸς Ὀδυσσεύς (jak go na zamek podstępnie wprowadził boski Odys). Tłumaczenie zaczerpnięto z pozycji Homer, *Odyseja*, przeł. J. Parandowski, Czytelnik, Warszawa 1981.

¹⁶ Batr. 127-128 θώρηκας δ' εἶχον καλαμορραφέων ἀπὸ βурсῶν, / οὐς γαλήην δείραντες ἐπισταμένως ἐποίησαν (Wdziały zeszyte igłą trzciniową skórzane pancerze / (zdarły tę skórę z łasicy, a potem ją zręcznie sprawiły)).

Kilka przykładów: Il. 1, 340 καὶ πρὸς τοῦ βασιλῆος ἀπηνέος εἴ ποτε δ' αὐτε (I okrutnego Atrydy, króla, jeżeliby kiedy) – Achilles mówi posłom o Agamemnonie, który nie chce oddać zagrabionej mu branki Bryzejdy. Il. 15, 94 οἷος κείνου θυμὸς ὑπερφίαλος καὶ ἀπηνής (Sama wiesz, jaka jest jego dusza – gwałtowna i dumna) – Hera tłumaczy Tetydzie swój strach przed Dzeusem. Il. 16, 35. πέτραι τ' ἠλίβατοι, ὅτι τοι νόος ἐστὶν ἀπηνής ([Musiało ciebie urodzić / Morze o falach wzburzonych] i szorstkie skały, tak twarde / Serce jest w tobie!) – Patroklos przemawia do Achillesa, rozżalony, że jego przyjaciel nie bierze udziału w walce, przez co giną Achajowie. Cytaty z *Iliady* zaczerpnięto z Homer, *Homeri Opera in five volumes*, D. Monro, T. Allen (red.), t. 1 i 2, Clarendon Press Oxford 1920, a tłumaczenia z Homer, *Iliada*, przeł. K. Jeżewska, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1986.

¹⁷ M. Hosty, *op. cit.*, s. 179.

Jako ostatni po łasicach i ludziach pojawia się Fysignathos, który według Troksartesa zabił jego syna, Psicharpaksa – ostatniego i przez to szczególnie ważnego. Autor poematu podkreśla ojcowską miłość za pomocą określenia ἀγαπητός (ukochany) obecnego także u Homera w wyjątkowo emocjonalnych sytuacjach. Pojawia się ono m.in. w zwrocie Euryklei do Telemacha, gdy dowiaduje się od niego, że planuje wyruszyć na poszukiwania zaginionego Odyseusza¹⁸, a także w opisie trzymanego przez służącą syna Hektora i Andromachy Astianaksa, z którym ojciec się żegna, zdając sobie sprawę, że właściwie idzie na śmierć¹⁹. Wydaje się, że im bardziej umiłowany syn, tym gorszy wróg, który doprowadził do jego zguby. Tylko kto właściwie odpowiada za śmierć Psicharpaksa? Troksartes obwinia wprost Fysignathosa, oskarżając go o zdradę. W niektórych manuskryptach poematu pojawia się dodatkowo określenie βάρπαχος κακὸς ἔξοχος ἄλλων (żaba prześcigająca inne w złu). Raczej nie włącza się go do współczesnych edycji, ponieważ w grece podobne struktury – wyróżnianie się pod względem bycia κακὸς – nie występują²⁰. Wskazuje to jednak, że przynajmniej w części wersji poematu okrucieństwo przydziela się całej grupie płazów, ich król jedynie w tym celuje. Bez wątpienia Troksartes planuje też zemstę na wszystkich pobratymcach Fysignathosa, zachęcając myszy do uzbrojenia się i wyruszenia przeciw nim na wojnę. Czy jest to jedynie kwestia odpowiedzialności zbiorowej czy też plan pozbycia się wszystkich płazów, które uosabiają dla gryzoni zło? Wydaje się, że chodzi o to drugie. Sposób przedstawienia katalogu przeciwników myszy wskazuje, że po śmierci Psicharpaksa cała społeczność żab staje się dla nich jeszcze gorsza niż łasice czy ludzie. Płazy przejmują ich cechy, agresywność i przebiegłość, a fakt ten podkreśla, że pojawiają się jako ostatnie w szeregu. W ten sposób urastają do rangi najgroźniejszych przeciwników i stają się nowym, archetypowym wrogiem myszy. Oczywiście

¹⁸ Od. 2, 365 μούνοσ ἐὼν ἀγαπητός; [...] (nasze jedyne kochanie!).

¹⁹ Il. 6, 401 Ἑκτορίδην ἀγαπητὸν ἀλίγκιον ἀστέρι καλῶ (Hektorowego syna, co był jak piękna gwiazdeczka). Kazimiera Jeżewska ominęła w tłumaczeniu epitet i zdecydowała się na parafrazę, zapewne ze względu na trudność ze zmieszczeniem w heksametrze słowa „ukochany”.

²⁰ M. Hosty, *op. cit.*, s. 180.

cały passus ma absurdalny charakter, ponieważ nie stanowią one rzeczywistego zagrożenia – zostaje ono sztucznie wykreowane.

Na marginesie warto zwrócić uwagę na jeszcze jeden spis przeciwników myszy, który pojawia się we wcześniejszych, ale uznawanych powszechnie za interpolowane wersach 42-52 wchodzących w skład ceremoniału przedstawiania się. Psicharpaks prezentuje wówczas nieco inną gradację: myszom zagrażają w podobnym stopniu drapieżne ptaki i pułapki, a najgorszymi wrogami są dla nich łasice. Przyjmuje się, że podstawą dla tego dodatku jest lista przeciwników zawarta w przemowie Troksartesa. Czemu mógł służyć? Jest prawdopodobne, że autor tych wersów chciał uwypuklić przemianę w postawie myszy, jaka dokonała się po śmierci Psicharpaksa. Żaby nie są rzeczą jasną zagrożeniem dla myszy w zwykłych okolicznościach, nawet jeśli niekiedy za sobą przepadają, jak Psicharpaks i Fysignathos. Podejrzenie o morderstwo zmienia jednak stosunek gryzoni do płazów i burzy ustalony porządek, czyniąc z nich najgorszych wrogów i prowadząc wprost do wojny.

Komizm kontrastu

Autor *Batrachomyomachii* wyraźnie kontrastuje myszy i żaby już na etapie spotkania Psicharpaksa z Fysignathosem. Widoczne uprzedzenia, pozornie niegroźne, stają się podbudową dla późniejszych animozji, przesądzając o potraktowaniu nieszczęśliwego wypadku jako zamachu żab na ród myszy, co stanowi *casus belli*. Kontrast służy jednocześnie zarysowaniu opozycji pomiędzy gryzoniami a wszystkimi, którzy im zagrażają: myszy jawią się jako niewinne stworzenia prześladowane przez złowrogie, drapieżne i podstępne istoty czyhające na ich zgubę. Gradacja przeciwników wskazuje, że kumulacja różnic występuje w przypadku żab, które skupiają w sobie najgorsze cechy widoczne u łasic i ludzi. Kontrast okazuje się istotny dla przedstawienia bohaterów poematu, zarysowania sporu oraz budowania akcji. Przedstawianie różnic pomiędzy przeciwnikami, nawet tych, które pozornie wydają się nieuzasadnione czy mało realistyczne, pełni zatem ważne funkcje w *Batrachomyomachii*. Co więcej, mimo dość dramatycznego wymiaru, nie ulega wątpliwości, że całość ma także komiczny wy-

dźwięk, co widać w szczególności w parodiujących grecką epikę i mity intertekstach oraz nawiązaniach, a także w samej strukturze spisu przeciwników, który jest zupełnie oderwany od rzeczywistości. Kontrast staje się w ten sposób jednym z istotniejszych sposobów budowania humoru w poemacie.

Bibliografia

- Christensen, Joel, Robinson, Erik, *The Homeric Battle of the Frogs and Mice*, Bloomsbury Academic, London-New York 2018
- Glei, Reinhard, *Die Batrachomyomachie: Synoptische Edition und Kommentar*, Peter Lang, Frankfurt am Main 1984
- Homer, *Homeri Opera in five volumes*, David Monro, Thomas Allen (red.), t. 1 i 2, Clarendon Press Oxford 1920
- Homer, *Iliada*, przeł. K. Jeżewska, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1986
- Homer, *Odyseja*, przeł. J. Parandowski, Czytelnik, Warszawa 1981
- Homer, *The Odyssey with an English Translation*, trans. A. T. Murray, t. 1, Harvard University Press-William Heinemann Ltd., Cambridge (MA)-London 1919
- Hosty, Matthew, *Batrachomyomachia (battle of the frogs and mice): introduction, text, translation and commentary*, New York University Press, Oxford 2020
- Pseudo-Homer, *Wojna żabiomysia*, przeł. W. Appel, Wydawn. Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 1993
- Sens, Alexander, „Τίπτε γένος τοῦμὸν ζητεῖς;”. The Batrachomyomachia, Hellenistic Parody and Early Epic”, in *La Poésie épique grecque: métamorphoses d'un genre littéraire*, Franco Montanari, Antonios Rengakos (red.), Fondation Hardt, Vandoeuvres-Genève 2006, s. 225-226
- Schibli, Hermann, “Fragments of a Weasel and Mouse War”, *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*, 1983, t. 53, n° 4, s. 11
- Zbądzki, Jakub, „Czym była, a czym stała się w renesansie *Batrachomyomachia*”, *Symbolae Philologorum Posnaniensium Graece et Latine*, 2019, nr 1, s. 65-81